

“ÇALIŞMANIN ONTOLOJİSİ” BAĞLAMINDA TÜRK-İSLAM VE BATI MEDENİYETLERİNDE ÇALIŞMANIN SOSYOLOJİSİ

Doç. Dr. Osman ŞİMŞEK

*Ankara Hacı Bayram Veli Üni., Çalışma Ekonomisi ve
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*

ÖZET

Çalışma kavramı çok boyutlu bir kavramdır. Çalışma, her medeniyette temel konumdadır. Bundan dolayı çalışma, metafizik ile ilgili bir yönü de bulunmaktadır. Çalışmanın Ontoloji kavramı bu yönüyle özgün bir kavramdır. Modernleşme anlayışına karşın post-modern toplum ve düşünce anlayışı, 21. yüzyıl gerçeği olarak her toplum /medeniyetin kendi özgün kültür düşünce, kültür, zihniyet ve medeniyet anlayışına göre “yapı”landırılmasını ifade etmektedir. Bu incelemede, Türk-İslam ve Batı medeniyetlerinde bu kavram mukayeseli olarak ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ontoloji, Çalışma, Çalışmanın Ontolojisi, Tevhidi Düşünce, Pozitivist Düşünce, Sanayi

SOCIOLOGY OF WORK IN TURKISH –ISLAMIC AND WESTREN CIVILIZATION IN THE CONTEXT WORK OF ONTOLOGY

ABSTRACT

“Working” is a multidimensional concept. The work is basic location in every civilization. Therefore the work also has an aspect related to ontology. The Ontology concept of Work is an original this aspect concept in this respect. In spite of the modernization approach, the post-modern society and thought approach expresses to be structured according to its own unique culture, culture, mentality and civilization of every society / civilization as a 21st century reality. In this review this concept is discussed comparatively in Turkish-Islamic and Westren Civilizations

Key Words: Ontology, Work, Ontology of Work, Tawhid Thought, Positivist Thought, Industry

GİRİŞ

Modernleşme anlayışına karşın post-modern toplum ve düşünce anlayışı, 21. yüzyıl gerçeği olarak her toplum /medeniyetin kendi özgün kültür düşünce, kültür, zihniyet ve medeniyet anlayışına göre “yapı”landırılması arayışını ifade etmektedir. Günümüzde “medeniyet çatışması” üzerinden yeni beliren “hibrit savaşları” gibi “yeni yapı kurucu” tanımlamalar, toplumların/medeniyetlerin yeni özgün toplum sistemi arayışına girmelerine yol açmıştır. Zaten 19.yüzyılda Pozitivist düşünce anlayışı ve onun bilgi yöntemi üzerinden sistemleşen Batı medeniyeti, 19.yüzyıl başlarından 20.yüzyıl başlarına kadar sanayi medeniyetini pozitivist la-dini, seküler temalı modern çalışma dinamikleri ile oluşturmuştur. Buna göre burada sanayi medeniyet-modern çalışma ilişkilerini kuran ana kurucu unsur, pozitivist düşünce ve pozitivist bilgi yöntemi idi. Batı medeniyetinin modern çalışmasının arkasında, modern düşünce, salt akılcılık ve doğaya karşı insanın egemenliği pozitivist bilgi yöntemi bulunmaktaydı. Bu düşüncenin aşama aşama Descartes’in aklın ilerlemeciliği üzerinden Saint-Simon pozitivistizmin kurucusu A.Comte ve pozitivist düşünür olan Marks’ın geleneğe karşı pozitivist aklın hakimiyetine **yönelik ortak fikri yapıda hiçbir ayrılık görülmemektedir** (Bauman 1999: 19). Modern Batı 20.yüzyıl başlarında 1. ve 2. Dünya savaşları neticesinde, kendi içinde pozitivist düşünceye bir derece daha mesafeli durarak yeni çalışma felsefesini, yani Husserl’ci “öz” cülük üzerinden kurgulamış olduğu görülür(Şimşek 2013: 83). Buna göre salt akılcılıktan kısmen çıkan ama buna yine de salt akılcılık ile üretilmiş olan (vahyin soyutluğundan değil) soyut bir “öz” cülük anlayışını geliştirerek, bu **özcülüğün** kurulduğu söylenebilir. Böylece Husserl’ci fenomenolojik “öz”cülük, yeni sanayi ve çalışma felsefesini, kendi rasyonelci soyutlamasının kültür teması üzerinden kurarak, 20.Yüzyıl başından 21. Yüzyıl başına kadar, bu anlayışa göre sanayi felsefesi ve çalışma anlayışını şekillendirdiği görülür(Şimşek 2013: 84). Bu süreci Toffler, “sanayiciliğin ölümü ve yeni bir medeniyetin doğuşu” şeklinde ifade etmiştir (Kumar 2004: 27). Bu anlayışın somut çıktısı olarak moderniteden post moderniteye geçen bir toplum sürecinde post modernci “kültürcü anlayış” ve post modern “öz”cülüğün öne çıktığı, yeni paradigmatik değişim süreci belirlemeye başlamıştır.

İşte bu süreçte, post modernci kültürel anlayışa göre toplumların izafiliğini benimseyen ve onların kültür, inanç ve değerlerinin “sanayi felsefesi”ne, “çalışma”nın muhtevasına tesir eden post modernleşmeci anlayışın yeni sanayi felsefesi ve çalışma ontolojisine evriştiğini görmekteyiz. Moderniteden post moderniteye doğru paradigmatik değişim gibi görülen bu düşüncenin dikkatli ve hassas olarak okunduğunda bu değişim gibi görülen şeyin esasında; aydınlanmaya, onun salt akılcı anlayışına ve liberal ilerlemeci geleneğine bağlılığının da devam etmekte olduğunu görmek mümkündür (Ku-

mar 2004: 15). Bu noktada 21.yüzyılda araçlar ve teknikler değişse bile, modern toplumun ağır basan la-dini hedefleri ve amaçları, mana/değer merkezli ontolojinin içine girmiş olsa dahi, onu sekülerize ederek, materyalist-pozitivist temanın 21. Yüzyılda da aynı kalacağını açık olduğu belirtir olmaktadır (Kumar 2004: 47). Bu süreci açıklamada en son geliştirilen kavram olarak “post-metafiziksel modernizm”i **görmekteyiz** (Kumar 2004: 209).

Ekonomik merkezli modern Batı, son yüzyılda bu gelişen sistemsel anlayışı, 21. Yüzyılın başından itibaren bir sonraki yüzyıldaki geleceğine, “**yeni bir sanayi felsefesi**” ve “**yeni çalışma**” anlayışı üreterek taşıyamama krizini ortaya çıkarmıştır. Böylece post modern 21. Yüzyıl Batı medeniyeti toplumsal sürecinde **21. Yüzyılın öncü kurucu “çağ” anlayışını ifade eden unsurları olan; din, ahlak, değer, metafizik merkezli yeni yapılanmalara uygun bir “yeni çalışma felsefesi” ve “yeni çalışma” sistemini oluşturamamıştır**. Bu hazırlıksız duruma başbaşa kalan modern Batı, post modern süreçte dahi; din, ahlak, mana değerinin yön verdiği soyut temalı sanayi/endüstri/çalışma sistem kuruculuğuna dayalı 21. Yüzyıl sürecinde, kendisinden sonraki yeni yüzyıla hegemonik iddialarını devam ettirmek için, iki **yüzyıllık birikiminden farklı** olan, “şimdiye” yönelik yapısal özgünlük içeren yeni bir çalışma felsefesi ve yeni bir sanayi felsefesi üretmediği de görülmektedir. Bu da sanayi medeniyetinin **kesikliliğini** ortaya çıkarmış, medeniyetinin sürdürülebilirliğini sorunlu hale sokmuş olmaktadır. Bundan dolayıdır ki modern Batı sisteminin hâkim unsurları, günümüzde bir “sistem krizi” yaşayışı içinde buldukları söylemektedirler.

Modern Batı medeniyeti bu yapısal sistem krizinden çıkabilmesi için ancak “**medeniyetler çatışması**” sürecini **aktif ederek** (Huntington 2006: 40), sanayi imparatorluğunu, **yeni çalışma felsefesi** ve **yeni sanayi felsefesi** üretmek değil de hâkim silah gücü vasıtasıyla, kendisi dışında mana mahreçli yeni gelişme dinamiği ortaya koyan toplumların/medeniyetlerin, gelişme alanlarını törpüleme yoluna yönelmiştir. Bu noktada Türk-İslam medeniyetinin güçlü mana merkezli medeniyet kurucu unsurlarının 21. yüzyılda yeniden öne çıktığı görülmektedir. Bu durum ise 1923 pozitivist- modern Türkiye’nin(Şimşek 2018(b): 23), 21.yüzyılda’ki Yeni Türkiye’ye doğru “seküler-jakobenizm”den- “**yerli ve milli**”liği içeren bir dönüşüm sürecini yaşamasını ortaya çıkarmıştır. Bu noktada **21. Yüzyıl sürecinin mana, din, değer, ahlak, metafizik gibi soyut unsurları öne çıkaran toplumsal kuruculuk** vasıfları, Yeni Türkiye’nin bu değerler üzerinden yerli ve milli sanayi felsefesini, **yerli ve milli çalışma** anlayışı, “**Çalışmanın Ontolojisi**” bağlamında “yeni “toplum” görüşü eşliğinde ortaya koymasını hem gerekli hem de mümkün kılmaktadır. O halde 1923 pozitivist modern Türkiye ve 21. Yüzyıl yerli ve milli Yeni Türkiye’si üzerinden söz konusu iki ayrı medeniyet özelliğine dayalı farklılaş-

miş Türkiye'nin çalışma ve sanayi felsefesinin yeniden nasıl kurulacağı sorunu özgün bir sorun olarak karşımızda bulunmaktadır.

İşte tüm bunlar, hem her iki Türkiye’de hem de ister salt akılcı modern pozitivist toplumunda/medeniyetinde olsun, ister tam oturtulamamış bile olsa post modern Batı medeniyetinde olsun, dikkatli ve derin bir okuma ile her iki dönemde “Çalışmanın Ontolojik” boyutuna bağlı bir “çalışma” anlayışı ve sanayi yapılanması fikrini görmek mümkündür. Fakat bu açıktan görülemeyen, pozitivist kavramsallaştırmalar ile oluşan salt akılcı modern çalışma anlayışına, bu incelemede ontolojik düşüncenin yön vericiliği üzerinden yaklaşılarak konu ele alınmaya çalışılacaktır. Buna göre **Çalışmanın Ontolojisi** kavramsallaştırması üzerinden çalışmaya, sosyolojik tabanda kültürel ve felsefi temalı unsurların nasıl yön verdiğini ortaya yeni bir bakış açısı konularak ele alınması, bu incelemenin ana amacını oluşturmaktadır.

İncelemeye derinlik kazandırma adına bazı temel kavramlardan söz edilmesi de gerekmektedir. Bu kavramların başlıcaları; Ontoloji, Çalışma, Çalışmanın Ontolojisi, Tevhidi Düşünce, Pozitivist Düşünce, Mukayeseli Düşünce Yöntemi gibi çalışma ilişkileri ekseninde çalışma hayatına yön veren temel kavramlardır. Bu kavramlar, günümüzde post modern süreçte yaşanıyor olması yönüyle izafilik açısından, Türk-İslam medeniyeti ve Modern Batı medeniyeti ekseninde ele alınmaktadır. Bu kavramların izafilik teması üzerinden ele alınması ise 21. Yüzyıl Yeni Türkiye’inde **“Yeni çalışma anlayışı”, “Yeni çalışma ilişkileri düzen işleyişi”**nin inşasına yönelik temellendiriciliğe ilmi bir derinlik kazandırmayı mümkün kılabilir.

1. TÜRK-İSLAMVEBATİMEDENİYETLERİNDE“ÇALIŞMANIN ONTOLOJİ”SİNİ ORTAYA KOYMANIN DİSİPLİNLER ARASI (İNTER-DİSİPLİNER) İLMİ TEMELLERİ

Modern Batı medeniyeti 19.yüzyılda modern “sistemini”, pozitivist düşünce felsefi anlayışı ve onun oluşturduğu pozitivist bilgi yöntemi üzerinden, pozitivist temelli sanayi medeniyetini ve çalışma ilişkiler düzenini kurmuştur.

20.yüzyılın başından itibaren bu sistem, karşı salt akılcılığa karşı “öz”cülük den hareketle de, rasyonelleştirilmiş manevi bilgi ile post modern süreci ve onun sanayi ve çalışma düzenini ortaya koymuştur. Böylece 19.yüzyıldan günümüze Batı medeniyetinde; **“modernite”** ve ondan sonrasında **“post modernite”**ye geçen bir yapı oluşmuştur.

Selçuklu ve Osmanlı Türkleri ise 7. Yüzyıldan itibaren **Tevhidi Düşünce** anlayışı ve onun inşa etmiş olduğu bilgi sistemi üzerinden 19.yüzyıla kadar dünya düzenine yön vermiştir. 20.yüzyılın ilk çeyreği sürecinde, Batı medeni-

yetinin düşünce yapısı olan pozitivist anlayış ithal edilerek, “**modern-pozitivist Türkiye**” sistemini kurulmuştur. 21.yüzyılın başlarında ise bu sistem anlayışına “**Yeni Türkiye**” başlığı ile milli ve yerlilik üzerinde bir farklılaşmaya yönelik temayül oluşmuştur. Böylece 1923’den sonra Batı pozitivist düşüncesini merkeze alan Türkiye, bu felsefi düşünce anlayışından yapılan aktarmacılık ile modern Türkiye, kendi toplum yapısının sosyolojik inşasına yönelmiştir. Buna göre pozitivist Türkiye, sanayi ve çalışma ilişkiler sistemini, peyder pey liberal-kapitalist temayül ile modernleştirmeye çalışmıştır. Böylece Türkiye’de Batı’dan taklitçi ve aktarmacılığa dayalı pozitivist-modernleşmeci çalışma düzeni ve sanayileşme anlayışına göre endüstri sistemini oluşturmuştur.

Pozitivist-modernist çalışma anlayışı Türkiye’de; la-dini, seküler, devlet kapitalizimciliği üzerinden homo-economicus mantıklı taklitçi çalışma ilişkisi ve montaj sanayi yapılanmasını ortaya çıkmıştır. Böylece Türkiye’nin kendi içinde, Batı medeniyeti değerleri ve Türk-İslam medeniyet değerleri şeklinde;

- İki medeniyet,
- Bu iki medeniyetin pozitivist bilgi yapısı ve Tevhidi Düşünceye dayalı bilgi sistemleri olmak üzere **iki bilgi yönteminin** varlığı,
- Hakim Batı medeniyetinin özellikle 1923 Türkiye’si üzerinde baskın sosyal düşünce yapısına bağlı olarak inşa edilen bağımlı sanayi ve çalışma anlayışı oluşmuştur.

Buna göre her iki medeniyetin kendi özgün çalışma anlayışı **kendi benimsedikleri değerlerin** etkisine bağlı olarak şekillendiğinden artık çalışma kavramından, çalışmanın ontolojisi kavramına doğru derinleşilerek, çalışma ve çalışma sistemini anlamanın ancak bu yolla mümkün olabileceği söylenebilir.

Pozitivist seküler çalışma anlayışı salt akılcılık üzerine inşa edilmiştir. Buna bağlı olarak çalışmanın metafiziğini yok varsaydığından dolayı böyle bir ontolojiyi kendi bilgi sisteminde bulundurmamıştır. Pozitivist düşünüş, çalışma konusuna salt akılcı ampiristik yüzeysellik içinde yaklaşmış olduğundan dolayı “çalışma” anlayışının değer/metafizik ile ilişkili konumuna, perdeli bir bakış açısı ile yaklaşmıştır. Buna göre 21. Yüzyıl Türkiye’sinin çalışma anlayışını ortaya koyabilme açısından çalışmanın **ontolojisi** kavramını özgün ilmi temeller üzerinden üretebilme gereği bulunmaktadır. Bu özgünlüğü inşa edebilmek için disiplinler arası (inter disiplinler) bağlamda her iki medeniyetin;

- çalışma felsefesini,
- tarih anlayışını,
- düşünce yöntemini ve bilgi inşa sistemlerini,

- sosyolojik yapı üzerindeki toplam etkisi ile meydana gelen bütüncül bilgi yapısı ile “çalışma düzenin **ontolojisi**”ni ortaya koyulabilecektir.

Söz konusu unsurlar, bu bölümde alt başlıklar halinde incelenerek, iki medeniyet, iki ayrı çalışma sisteminin farklılığı, iki ayrı çalışmanın ontolojik yapısını belirleyecektir.

1.1. “Çalışmanın Ontolojisi” Kavramının Oluşumunda; İki Medeniyet, İki Kimlik, İki Tarih Ve İki Düşünce Anlayışının Etkisi

Eski Yunan’da Milattan önce 6. Yüzyıl süreci ile başlayan Milet okulu ya da İyonya okulu olarak bilinen materyalist **düşünce okulunun salt akılcılık üzerine kurulu** fikri kökenleri, 19.yüzyılda modern Batı’ Avrupa materyalist-pozitivist sanayi medeniyetinin düşünce alt yapısını oluşturur. Bu salt akılcı düşünce alt yapısı ile modern Batı Avrupa’da “çalışma” anlayışının kültürel kök temellerinin oluşturulduğu görülür (Payzın, 1992: 7).

İslam medeniyeti ise Milattan sonra 7.yüzyıl başlarında “**Tevhit Düşünce**”si üzerinden dünyaya yayılarak, tüm kâinat ile ilgi fikri bilgi inşasını tevhit anlayışı ve onun bilgi yöntemi ile açıklar. Bu noktada İslam medeniyeti devlet olmadan tutunda, iktisadi, siyasi, felsefi, hukuki, sanayi, üretim, çalışma...vb tüm alanlara, **Tevhidi Düşünce** ilmi yöntemi üzerinde inşa edilecek bilgi anlayışı ile kıyamete kadarki tüm zamanlarda, tüm teknolojik evrelerde geçerli ilmi zihniyet bakış anlayışını ortaya koymuştur (Şimşek 2016: 54). Böylece her iki medeniyet, kendi özgünlüğü içinde bilgi yöntemi, insan karakteri inşası, sanayi, üretim, çalışma, girişimcilik, iktisat ve iktisadi akıl, toplum yapılanması... gibi **herşeyde** iki ayrı bakış, ayrı düşünce ve iki ayrı eylem, tutum ve davranış ortaya koyduğu açık olarak anlaşılmaktadır. Bu izahattan sonra, her iki medeniyetteki özelden sanayi ve çalışma anlayışlarını kendi düşünce kök yapılarına göre oluşturduklarının bilgisine ulaşmak artık mümkün olmaktadır.

İslam medeniyeti 7. Yüzyıl ile 19.yüzyıl arasında etkin dünyaya yön verici bir konumda olmuştur. Ancak salt akılcılık üzerinden şekillendirilen teknoloji merkezli gelişmeleri öne çıkaran Sanayi Devrimi, modern Batı medeniyetini 19.yüzyıl ve sonrasında hakim konuma taşımıştır. Modern Batı medeniyeti de bu gelişme üzerine hem kendisine Eski Yunan düşünce geleneğinin ana kurucu unsuru olan salt akılcılıktan bakan bilgi üretmeye yönelmesi, hem de kendisinden önceki dünya lideri Türk-İslam medeniyetin ve onun **herşeyine** salt akılcı, pozitivist mahreçli kavramlar ile bakarak, kendisine göre bir Türk-İslam medeniyeti bilgi ve düşünce anlayışını oluşturmuştur. Buna göre Türk-İslam medeniyetinin **Tevhidi Düşünce** merkezli yapısına, salt akılcı pozitivist bilgi üzerinden bakarak, oryantalist içerikli bilimsel bakış müktesabatını ortaya

çıkarmıştır. Hal böyle olunca iki ayrı medeniyet kavrayışı yerine, **modernitenin oryantalist bakışına göre Türk-İslam medeniyetini, onu sanayi ve çalışma anlayışını değerlendirilir olmuştur.** Bu durum ise günümüzde hem Türkiye'nin sosyal düşünce yapısını özgün olarak anlamada ve hem de Yeni Türkiye inşası bağlamında; özgün okumaların, özgün bilgi inşa etmenin, özgün yerli ve millî sosyal düşünmenin önüne sınır koyan temel bir bariyer olarak karşımıza çıkmış olmaktadır. Peki bu durum nasıl aşılabılır?

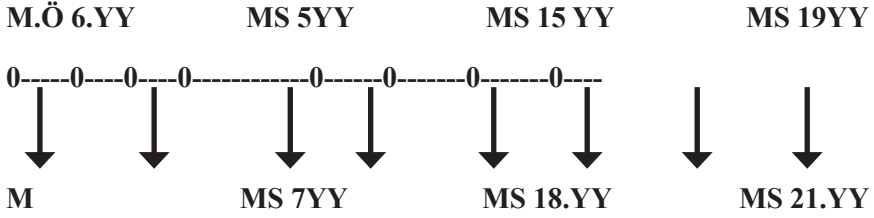
Bu durumun aşabilmek için öncelikle;

- Her iki medeniyetin kendisine göre tanımladığı **“toplumsal/sosyal, (içtimai) tarih anlayışı”**nı mukayeseli olarak bilebilme eksiliğinin giderilmesi,
- Bu tarihi gelişim yapısı içinde oluşan” **toplumsal(içtimai) kurucu düşünce”**nin kök kaynaklarına inilmesini,
- Bu kök kaynakların ortaya koyduğu **bilgi yöntemlerine** değinilerek de,
- Her iki medeniyetteki” çalışmayı belirleyen ontolojik unsurların” açığa çıkarılmasının gereği yapılarak ancak bu bariyerin oluşturduğu **bağımlı düşünme engelinden** çıkılabilir.

Bu idraklerin oluşması sonucunda söz konusu bağımlı düşünce engelinden çıkış için öncelikli olarak mevcut var olan durumu, disiplinler arası(interdisipliner) inceleme ile ortaya koyulduktan sonra ancak özgün bir şekilde çalışmanın ontolojik yapısının inşasına geçmek ile mümkün olabileceği belirtilebilir.

19.yüzyıldan itibaren gelişen modern sosyal bilimler, Avrupa merkezli oryantalistik bakışı içermektedir. 17.yüzyıldan sonlarından itibaren Batı'da kabul edilen Avrupa merkezli dünya tarihsel dönemlerini adlandırılma ekseninde bakıldığında Modern Batı toplumsal tarihinin “Çağ “ anlayışının, Batı Tarihinin, Eski Yunan temellendirilmesini temel alarak oluşturmuş olduğu görülür. Modern Avrupa kendi özgün tarih aralığının da yaklaşık 2500-2600 yıllık bir süreci (MÖ 6. yy –MS. 21.yy) içerdiği görülür. Bu tasnif oryantalist sosyal bilim anlayışı etkisine girmiş olan ülkemizde de hakim bir tarih tasnifi olarak kullanılır ve bu tasnif üzerinden oluşturulan dönemlere de “çağ”lar denilmektedir. Oysa Modern Batı tarih adlandırması ve İslam medeniyetin tarih ve toplum adlandırmasına mukayeseli olarak bakıldığında ise; **iki ayrı medeniyetin kendi özgün düşüncelerine göre iki ayrı okumanın, iki ayrı düşünce yapısının, iki ayrı bilgi sisteminin** var olduğu ortaya çıkar. Bu durum ise sosyale yönelik **herşey de** ve özel de de çalışma ve **sanayi** anlayışlarının tanımlanmasında, ayrı ayrı ifadeleri ortaya çıkardığı söylenebilir. Buna göre Modern Batı

medeniyeti açısından toplumların tarihsel gelişim evrelerinin isimlendirmeye bakıldığında aşağıdaki görünüm ortaya çıkmaktadır:

İlkçağ: M.Ö. 4000’ den M.S. 5.YY a kadar ki zaman aralığı,

Orta Çağ ; M.S. 5.YY’ dan M.S. 15.YY’ a kadar ki zaman aralığı,

Yeni Çağ; M.S. 15.YY’ dan başlayıp 18.YY’ A Kadar ki zaman aralığı,

Yakın Çağ ; M.S. 18.YY’ dan (Fransız İhtilali) başlayıp, zamanımıza kadar geçen süreçtir. Bu süreç aynı zamanda Modern dönemin kendi içindeki alt çağ değişmelerini de içermektedir (Erşahin 2017: 35). Oysa İslam Medeniyetinde “zaman” anlayışı, “zaman” vurgusu, “zaman” a yüklenen anlam ise modern Batı’ nın “çağ” anlayışından oldukça farklı, olduğu açıktır. Çünkü İslam medeniyetinde “tek zamansal dönem” vardır. Onun adı da “**Tevhidi Zaman Dönemi**” dir.

Buna göre **Tevhidi Zaman Dönemi** ise kainattın Yarattılması ile başlar ve kıyamet hangi zamanda kopacak ise o zamana kadar geçecek **tüm zaman aralığına** hitap etmektedir. Bu durumu ise aşağıdaki şekil vasıtası ile somutlaştırılabilir ;

A

B

(Kainatın Yarattılışı)

(Kıyamet)

O-----O

Bu (A) noktasında Kainat

“OL”(Kün) emri ile Yarattılmış,

Yani; -“Madde” Dünyası yaratılmıştır,

-“Zaman”ve “Mekan” oluşumu

-“Akla” hitap eden alan,

-La ilahe illallah(Tek İlah)

Yani;

“OL”(Yaratılma)

Zamanın başlaması

KİYAMET

---TEK VARLIK---O-----TEK İLAH-----O

La Hüve İlla Hu

La ilahe illallah(Tek İlah)

O-----TEVHİDİ İCTİMAİ TARİHİ DÖNEMİ-----O

Buna göre ;

T E V H İ T İ Z A M A N D Ö N E M İ

0-----0

Hz Adem(AS)

Kıyamet

Bu bağlamda İki Medeniyet ve İki Düşünce Yapısı ise şöyle oluşur;

Tevhidi Düşünceye Dayalı

İslam Medeniyeti

+-----+
7.yy

1200 yıl

Pozitivist Düşünceye Dayalı

Materyalist Batı Medeniyeti

+-----+
19.yy

200 yıl

+-----+
21.yy

Bu iki dönemin; düşünce, medeniyet, siyaset, kimlik kurucu bilgi yöntemleri, her iki medeniyetin ana düşünce yöntemlerine göre SİSTEM DÜŞÜNCE”si; insan, kimlik, istikamet, iktisat, siyaset, hukuk, eğitim, üretim, sanayi, çalışma, ahlak, sevgi... anlayışlarını oluşturmuştur.

Bu bağlamda;

* İslam medeniyetinin toplum kurucu Ana Düşünce yöntemi : **Tevhidi Düşünce** ilmi yöntemidir.

* Batı Medeniyetinin toplum kurucu Ana Düşünce yöntemi ise ; **Pozitivist Düşünce**dir.

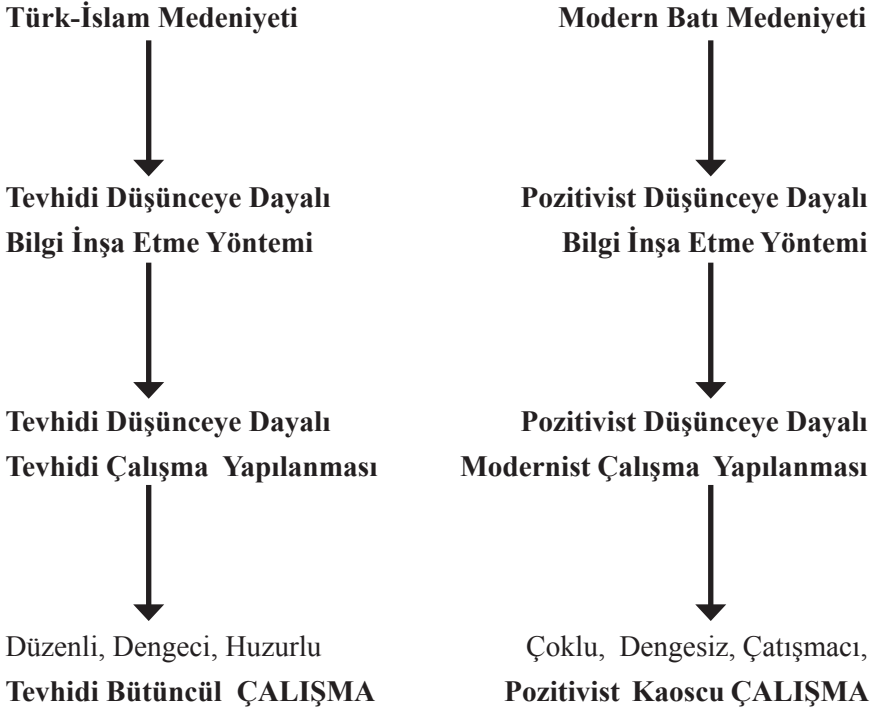
* İslam Medeniyeti, 7- ile 19 yüzyıllar arası süreçte yani 1200 yıl, **Tevhidi Düşünceye** dayalı ilmi bilgi yöntemi vasıtasıyla içtimai sistemini özgün olarak inşa **etmiştir**. Böylece başta içtimai ilim dalları(felsefe, sosyoloji(içtimaiyat), hukuk, siyaset, iktisat, sanayi, çalışma, eğitim, girişimcilik... olmak üzere TÜM İLİM DALLARINDA **madde+ mana** bütüncüllüğüne dayalı özgün bir bilgi sistem kuruculuğunu ortaya koymuştur(Şimşek 2018(a):236). Dünya üzerinde 1200 doğrudan üç kıtada hakimiyet kuran medeniyet düzeni (sistemi) kurucu vizyonunu buna göre oluşturmuştur.

Bu açıklamalar çerçevesinde ontolojik etkinin oluşması için her iki medeniyetteki; düşünce yöntemi, bilgi sistemi her iki medeniyetteki “çalışma “ anlayışlarının inşa edici kültürel köklerine inilme gereği bulunmaktadır.

1.2. İki Medeniyet, İki Düşünce Yöntemi, İki Bilgi Sistemi ve İki Çalışma Kavram Anlayışının Tahlili

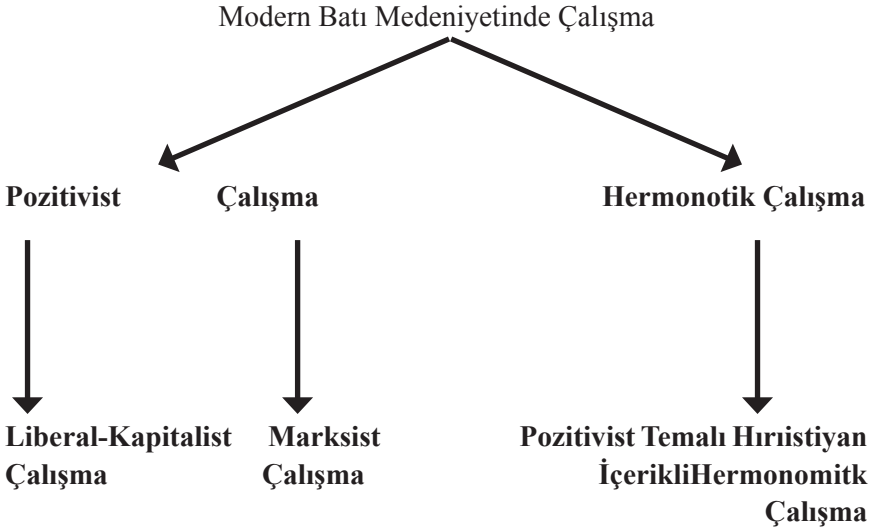
Dünya üzerinde hakim medeniyet olarak dünya sistemine yön veren hiç bir toplumda, Türkiye’de olduğu gibi ;“düşünce sisteminde” ve o düşünce sistemine dayalı olarak **“bilgi inşa etme”** yönteminde, ait olunan özgün kültüre karşı, kendi değerler anlayışının tam zıttı ile(a-simetrik olarak) değişmemiştir. Bundan dolayı 1923 sonrası **modern Türkiye’sin de** çalışma, aşama aşama, Batı materyalizminin pozitivist düşüncesine dayalı liberal-kapitalist işçi ve iş-

veren teması üzerine kurulmuştur. Buda aktarmacı, taklitçi obskurantist sosyal bilim anlayışlarını ve özelde de, “çalışma” kavramının zihniyet içeriğini oluşturmuştur. Bu açıklamaya göre her iki medeniyetin çalışmayı etkileyecek unsurlarına bakıldığında;

Bu noktada modern Batı medeniyetinin kendi içinde üçlü bilgi ve buna bağlı olarak üçlü çalışma alt sisteminin bulunduğu söylenebilir. Bu üçlü alt sisteme dayalı çalışma ise şöyle oluşmaktadır :

1. Pozitivist düşüncenin iç bünyesine bağlı olarak oluşan pozitivist-liberal-kapitalist Çalışma alt sistemi
2. Pozitivist düşüncenin iç bünyesine bağlı olarak oluşan pozitivist-Marksist Çalışma alt sistemi
3. Pozitivist düşünce anlayışına bağlı olarak gelişen Hıristiyan muhafazarlığı unsurlarından dan da beslenen pozitivist hıristiyan değerler içeren Hermonotik Çalışma alt sistemidir (Şimşek 2018(a): 254).

Bu şemaya göre Batı kendi içinde dahi üçlü bir çalışma yapılanması mevcut iken Türkiye aktardığı çalışma, çalışma kültürünü, sanayi ilişkiler sisteminin doğasını ne kadar yerli ve özgün oluşturabilir? Bunu da anlayabilmek için çalışma kavramının mukayeseli tahliline ihtiyaç duyulmaktadır.

2. ÇALIŞMA KAVRAMI

Çalışma kavramına sosyolojik yapı üzerinden genelde modern Batı literatürü çerçevesinde yaklaşıldığından, çalışmanın tanım ve kavramlarının da bu manada ele alınmakta olduğu görülür. Oysa “çalışma” her sosyolojik tabanda var olan temel bir unsur olduğundan, tüm toplumların kendi sosyolojileri bağlamında ele alınması da gerekir. Bu yönüyle çalışma kavramına sadece modernist terminolojik anlam çerçevesinden değil de ; “çalışma –kültür”, “çalışma-medeniyet”, “çalışma-özgün düşünce” , “çalışma –bilgi yöntemi” eksenine göre izafilik bağlamında ele alınması gerekir. Bu cümleden hareketle Türkiye’de çalışmaya kendi özgün kültür ve medeniyet anlayışı çerçevesinden de bakabilme gereği bulunmaktadır. Bu yaklaşım oryantalist modernist aktarmacı sosyal bilim ve sosyal düşünce naklinin ortaya çıkaracağı taklitçi bakıştan da uzaklaştıracağı için “**çalışma**”ya, Türkiye ölçeğinde hem modernist –pozitivist bağlamda hem de Türk-İslam medeniyetinin **Tevhidi Düşünce** anlayışı çerçevesinde bakma yönü ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2.1. Pozitivist Modern Batı Medeniyet Anlayışına Göre Çalışma

Modern Batı literatüründe çalışma (work), eski Hint –Avrupa dilinde “yapmak” anlamını içeren “werg” kelimesinden türetilmiştir. Kelime kök bilgisi manasında ise “enerji (işbaşında olmak), uyusukluk(işin olmaması), alerji

(çalışmaya karşı olmak), sinerji (birlikte olmak), organ (bir şey aracılığı ile çalışmada olduğu gibi bir araç)” kelimelerine bağlı olarak oluşmuştur (Budd 2016: 14).

Batı medeniyet temellerinin Eski Yunan düşüncesine bağlı olarak oluştuğu bilindiğinden çalışma ile ilgili kavramsal gelişiminde, Eski Yunan’da çalışmaya nasıl ve ne tür bir anlam ile bakıldığına bilinmesini gerekli kılmaktadır. Buna göre Eski Yunan’da, “çalışma” için kullanılan bir genel kelimenin bulunmadığı belirtilir. Fakat buna yönelik üç özel anlam içeren kelimenin kullanıldığı görülür. Bunlar” acı veren faaliyet anlamına gelen “ponos”,askeri ya da zirai vazife anlamına gelen “ergon”, ve teknik anlamına gelen “techne” kelimeleridir.

Liberal modernleşme sürecinin başladığı 16.yüzyıl Batı Avrupa’sında “iş” ile ilgili iki kelime kullanılmaktadır. Bunlar “ oevrer” kelimesi ve “operarus” kelimesidir. “Oevrer” kelimesi bir sanat çalışmasını ifade etmede kullanılmamasına karşın, “operarus” kelimesi ise Latince türetilmiş bir kelimedir. Labourer(işçi) kelimesi ise Latince “Labor” ya da zirai işle uğraştan gelen bir kelime olarak kullanılmaktaydı. Buna göre “operarus” ve”labour” kelimelerini ikame edecek “Tripalium” yani üç boynuzlu bir alet kullanarak acı çektirmek(işkence aleti) anlamına gelen Latince “Tripaliare” kelimesinden gelen “Travailier” kelimesi ortaya çıkmıştır”. Böylece modernleşme **sürecinde Batı medeniyetinde “çalışma” kavramı bu” travailier”** kelime bağlamında “acı ve özgürlüğün olmayışı arasındaki bağlantıdan” meydana getirilmiş “bilinçli bir kelime olarak” ortaya çıktığı belirtilir(Grient 1998: 19). Buna göre Eski Yunan’da çalışma”, kölelere yönelik “aşağılık” bir kavram olarak karşılık görmüş olduğu söylenebilir((Metin/Özaydın 2014:28).

Roma’da ise çalışma anlamında “labour” kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Buna göre “labour” Roma’da “zahmet yorgunluk, acı, ıstırap” gibi çalışmaya yine olumsuzluk anlamı yükleyen bir çerçeve görülmektedir. Bu yönleriyle hem Eski Yunan’da hem de Roma’da çalışma, ağırlıklı olarak başta köleler olmak üzere alt kesimleri içeren, toplumda değer görmeyen kesimlere yönelik bir kavram olarak oluştuğu ve böyle kullanıldığı görülmektedir. Çalışma kavramın bu alt kesimlere ait vurgu yönü Avrupa ortaçağ sürecinde etkin olan feodal toplum yapısında da aynı vasfını önemli ölçüde koruduğu belirtilebilir. Çalışma kavramı Sanayi devrimine bağlı gelişen teknoloji, verimlilik, kar maksimizasyonu liberal-kapitalist acımasız tekelci rekabet ve ilk defa bu dönemde Batı Avrupa’da oluşan “fabrika” sistemlerinin ortaya çıkardığı etki sonucu çalışma disiplinli bir mahiyet kazanarak zorunlu bir niteliğe bürünmüştür(Metin/Özaydın 2014:28). Buna göre modernleşme süreci Batı’ında çalışma; “kölelik kurumu ile bağlantılı olarak en alçaltılmış emek şekli” anlamına bağlı olarak kavramın günümüzde(modern toplumda) dahi ça-

alışma zorunluluk ve yabancılaşma ve monotonluk gibi etkiler bağlamında da, insani sosyal ilişkilerin ihmal edildiği bir anlama gönderme yapma anlamında kullanılmayı da içermektedir (Grient 1998: 19).

Batı Avrupa medeniyetindeki çalışmanın tarihsel, toplumsal değerlere dayalı gelişimi içinde anlam boyutunu ortaya koyduktan sonra “çalışma” tüm zamanlarda insana bağlı insan tecrübesinin merkezi bir niteliğe sahip olduğundan(Budd 2016: 20), çok yönlü ele alınması ve düşünülmesi gereken bir niteliğe sahip olduğu söylenebilir. Bu durum ise “çalışma (iş/work)” kavramının genellikle “tam ve objektif bir tanımının mümkün olmadığı”ni ileri sürmeyi mümkün kılmaktadır.“Çalışma”nın tam ve objektif bir tanımına ulaşamamış olması konusu(Greint 1998:7) esasında çalışmanın sadece ekonomik temelli değil çok boyutlu bir yönünün bulunduğuna ve her bir kültürel yapıda ”çalışmanın” farklı yönleri ile öne çıktığının da işaretlerini vermiş olmaktadır. O halde çalışma nedir?

Çalışma; “insanın yaşamını sürdürabilmesi, maddi ve manevi varlığını koruyabilmesi için boş zamandan feragat ederek ve belirli bir zahmete katlanarak ortaya konulan eylem yada eylemler bütünüdür” (Grient 1998: 19). Çalışmanın tek bir belirgin tanımın yapma güçlüğü çalışmanın anlamını araştırmaya yöneltildiğinde o zamanda “çalışmanın geçmiş ve mevcut tanımlarını, kültürlerin sembolleri ve özellikle güç aynaları olarak düşünmemiz gerektiği anlamına gelmekte” olduğu fikri ortaya çıkmaktadır.(Grint 1998: 7). Buna göre çalışmanın tanım izafiliği çerçevesinde “çalışma”ya yaklaşıldığında modern Batı paradigmasına göre “Çalışma Nedir” diye sorulduğunda onun modern-pozitivist mahreçli bakışa göre şekil almış yapısıyla “dünyada nedensellik sağlayan ellerimizle üstlendiğimiz aktiviteler” olarak belirtilir. Bu tanım üzerinden çalışmaya “dönüşümcü, dönüştürücü bir anlam yüklemek” mümkün gözükmemektedir. Bu bağlamda dönüştürücülük etkisi göre çalışma (iş/work) modern Batı zihniyetinde, “doğayı değiştiren bir faaliyet olma özelliğini” bünyesinde taşımaktadır(Grint 1998: 8).

Bir başka yönüyle çalışmaya bakıldığında onun “doğayla iç içe olunması yoluyla bireysel ya da toplumsal devamlılığı sağlayan bir unsur olarak görüldüğünde “ çalışma alanına, **toplumsal olan herşeyi** içine alan geniş bir faaliyet alanına sahip olduğu söylenebilir. Buna göre her insan faaliyetinin, bir çalışma olduğu söylenebilir. Çalışmanın **herşeyi** içine alması durumu/niteliği, “çalışma”ni içinde, gizli olan ya da görünmeyen(metafiziki/ontolojik) etki unsurlarının yani “anımlar”ın bulunduğunu ortaya koymaktadır(Grint 1998: 9). Fakat modern Batı’daki çalışma modeli, çalışmanın formalitesi(dış anlamı ile/madde sel yönü ile) ilgili dir. Yani insanlar vergilerini, sigortalarını vs ödüyorlarsa, çalışıyorlardır aksi durumda ise yaptıkları çalışma olarak değer-

lendirilemez. Bu çalışma yaklaşımı, modern Batı'nın çalışmaya ekonomik bir form"laştırma üzerinden ele alıp, materyalist zihniyete göre tanımladığı bir anlamlandırmaya sahip olduğunu ortaya çıkarmaktadır (Grint 1998: 10). Buna göre 18.yüzyıl sonrasında aydınlanma düşüncesi tesiri ve pozitivist düşünce **ana toplum kurucu** vasfıyla modern Batı devlet anlayışı, vatandaşları ekonomik olarak ele almış olduğu görülür. Artık ekonomik bakışla "işe gitmek, çalışma" gayet normal hale gelmiştir (Grint 1998: 11). Çalışma, sadece ekonominin emrine girmiş, herşeydeki çalışma ancak iktisadi amaçlı olarak gerçekleştirilmedi odaklanmıştır. Buna göre ise çalışma ekonomi kurumuna endeksenerek kendisini ortaya koyabilmiştir. Böylece **çalışma** koşullarının ve endüstri ilişkilerini etkileyen başlıca aktör liberal-kapitalist ekonomik yapı olmuştur. Bu ekonominin belirleyiciliğine bağlı kalan diğer unsurlar ise teknoloji ve sosyo-politik alanlardaki yoğunlaşmalar olarak da belirtilebilir (Dereli 1998: 285). Böylece Sanayi Devriminin üretim düzeninde meydana getirdiği sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi alanlarda meydana getirdiği bir dizi değişimler ortaya çıkarmıştır (Uyanık 2003. 203). Bu değişimler, modern liberal-kapitalist toplumda çalışma, "bir insanın kimliğini ömür boyu oluşturma ve korumasının merkezinde" yer almaktadır. Buna göre modern insanın hayat projesi birçok arzu ve istekten oluşmuş olsa dahi, bunların tamamı iş ve çalışma anlayışının merkez yöneticiliğine göre oluşmuş olmaktadır. Bu durum ise modern insan açısından işin, çalışmanın türünün onun tüm hayatını etkileyen ana konum noktasını oluşturmasından kaynaklandığı söylenebilir. Modern insan için tek bağımsız değişken olan çalışma temel yönlendirme konumunda bulunmaktadır (Bauman 1999: 31).

Sonuç olarak modern toplum pozitivist düşünce yöntemine göre ekonomi kurumunun liderliğinde toplumsal yapısını şekillendirdiğinden, ekonomi kurumu insanın "**çalışma**"sını kutsayan, onu paganlaştıran bireyci bir **çalışma** seküler toplumu inşa etmiştir. Bu çalışma türü ise toplumda çatışma ve dönemsel koasların oluşmasına yol açan sosyolojik çalkantıları ortaya çıkarmakta çatışma yeniden düzene adayalı yeni yapılanma arayışları ortaya çıkarmaktadır. Fakat bu değişmelerin hep aynı pozitivist düşünce mantığının sabitliğinde gerçekleşiyor olması, pozitivist "**öz**"ün hep aynı kalması, ancak dış şekilde bazı yeni düzenlemelerin yapılması ise kısmi kaostan **çıkışı, belirli bir süreliğine ötelemekten başka bir durumu da oluşturmamakta olduğu** söylenebilir.

2.2. Türk-İslam Medeniyetinde Tevhidi Düşünce Anlayışına Göre "Çalışma" Kavramına Yüklenen Anlamı

Pozitivist düşünceye dayalı modern Batı'nın geçmişinde "çalışma(work)" işkence, acı ve özgürlüğün olmayışına gönderme yapan bir anlamda **travailier** kelimesi bağlamında "acı, işkence ve özgürlüğün olmayışı anlamına

gönderme yapan eşitsizlikçiliği, adaletsizliği, huzursuzluğu, sömürüyü, korkuyu çağrıştıran anlam ve uygulamalarda ele alınmasına rağmen İslam Medeniyetinin **Tevhidi Düşünce** ilmi yöntem anlamı bağlamında “çalışma” bu olumsuz anlamlar uzak, huzura eremeyi, emeğin hakikatinin kavranışını, helali, dürüstlüğü, sömürsüzlüğü, hak etmeyi, başarılı olmayı, gıpta edilmesini içeren çok yönlü olumluluk temelinde kurulu bir mahiyete sahiptir. Bu yönüyle Batı’da “work” ile ifade edilen çalışma İslam medeniyetinde “amel” kelimesi ile yukarıda değinilen çalışmaya yönelik olumlulukları gerçekleştiren bir anlam içeriğine sahiptir. Çünkü İslami kaynaklarda “çalışma” kavramının “amel” kelimesi ile karşılandığı görülür. Çünkü İslam’da “amel” kavramı insanın yaradılış amacı ile sıkı bir bağlantı içerisinde oluşmuş bir kavramdır (Karaman 2005: 334). “Ben Cinleri ve İnsanları başka değil, sadece Bana kulluk etsinler diye yarattım “ Zariyat Suresi 56 ayet çerçevesinde İnsan hayatının her anında **herşey** ile irtibata geçişteki ana gayesinin, Allah’a kulluk yapmak için oluşması gerektiği anlamı ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı insanın **herşey** ile ilişkisi, iş yapması, çalışması, bu bağlamda “**çalışma**”ya, **Tevhidi Ontolojik** bir derinlik kazandırmış olmaktadır. Buna göre “amel” sözlükte, “amaçlı olarak yapılan iş” olarak tanımlandığından, İslam anlayışına göre de kainattaki/yeryüzündeki “**herşey**”, ilahi kanuna bağlı bir biçimde ele alınıp değerlendirilmesi, bu bağlamda üzerinde “çalışılması” gerektiği gerçeği ortaya çıkmış olmaktadır. Buna göre yapılan her türlü iş (amel), **Tevhidi Düşüncenin Ontolojik** vasfına bağlı olarak ortaya çıkacaktır. Bundan dolayı **İslam anlayışı**, her zaman diliminde, tüm zamanlarda, her türlü çalışmayı, işi, ilahi ölçüler bağlamında ele alıp buna göre anlamlandırmaktadır. Bu noktadan hareketle İslam’ın “çalışma/iş” anlayışı, Batı medeniyetindeki pozitivist manadaki çalışmayı ifade eden “work”ı yani işkence, acı istenmeyen bir durum, özgürlüğü sınırlandıran, ya da alt sınıflara ait bir zorunluluğu ifade eden çalışma gibi bir çalışma anlam ve anlayışını ele almadığı açık biçimde görülmektedir. Böylece İslam medeniyetinde kulluğa dayalı çalışma anlayışının dışına çıkıldığında o zamanda modern çalışma kavramının içine girilebileceği mümkünlük taşımaktadır. Kulluğun dışında sadece kazanç ve gelir elde etme üzerine pozitivist – modernist mahreçli yapılan çalışma ise “yerine göre maddeye, nefse, dünyaya, iktidara, beşeri otoriteye kulluktur, yani; bir manada şirkettir ve isyandır” şeklinde bir değerlendirmeyi ortaya çıkarmaktadır (Karaman 2005: 334).

Bu noktada “**Çalışma**”ya yönelik bazı ayetlere bakıldığında;

- “Bilsin ki insan için kendi **çalışmasından** başka bir şey yoktur. Ve **Çalışması da** ileride görülecektir”(Necm Suresi 39-40),
- “Allah’ın sana verdiğiinden(O’nun yolunda harçayarak) ahiret Yurdunu iste; **ama dünyadan da nasibini unutma...**”(Kasas 77),

- “Göklerde ve yerde bulunanların hepsi O’ndan ister(O’na muhtaçtır). **O her an Yaratma halindedir**”(Rahman Suresi 29),
- “**Ve çalışması da** yakında görülecektir” (Necm Suresi 40),
- “Sonra ona **karşılığı** tastamam verilecektir”(Necm Suresi 41),
- “Gerçekten sizin **İşiniz** başka başkadır”(Leyl Suresi 4),
- “Şu halde kim mü’min olarak bir salih **amel işlerse, çalışması** asla inkar edilmez. Şüphesiz Biz onu yazmaktayız”(Enbiya Suresi 94).
- “Allah’ın ve sizin düşmanlarınızı ve onların gerisinde olup sizin bilmediğiniz ama Allah’ın bildiklerini **korkutup caydırmak üzere, onlara karşı elinizden geldiği kadar güç ve savaş atları hazırlayın**...(Enfal Suresi 60)

Bu konuda bazı hadislere de bakıldığında ise;

- “Geçimini sağlamak için çalışıp helalinden kazanmak farzdır”
- “Hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünyaya hemen ölecekmiş gibi öbür dünya için **çalışınız**”,
- “**İki günü birbirine eşit olan aldanmıştır**”,
- “Kişi kendi elinin emeğinden daha temiz bir kazanç elde etmemiştir”

Tüm bu ve ayet ve hadisler çerçevesinde İslam’ın çalışmaya bakması; kulluk gereği, iyilik, huzur, helaliye, kimseye yük olmama, teknolojik gelişme, stratejik güç olma, hem dünya çalışması hem de öte dünya çalışmasını bu dünyada istediği için İslam **Tevhidi Düşünce anlayışına göre Çalışmanın Ontolojisini** iki dünya üzerine vahye bağlılık meşruiyetinde ortaya koymuştur. Böylece Tevhit; tüm toplumlara ilim yöntemi ve ilmi düşünce başta olmak üzere her yönüyle tüm toplumlara felsefi, içtimai, iktisadi, siyasi, hukuki, eğitimi, nefsiyat ilmi, sanayi anlayışı, girişimciliği, teknolojik yenilemeciliği, çalışma, çalışmanın ahlakı ...vs hitap eden mükemmel bir dünya görüşü olduğundan(Şimşek 2016:48), Tevhidi Düşünceye dayalı çalışmanın ontolojisi, çok yönlü ilimlerin bütüncüllüğünden oluşabilen (inter disiplinler), kulluk ve sömürücülüğe dayalı bir ana bakış ile çalışma hayatına yön veren temel kurucu bir kavramdır.

3. TÜRK-İSLAM VE MODERN BATI MEDNEİYETLERİNİN ÇALIŞMA ONTOLOJİLERİNİN FARKLILIĞI

Bu bölümde ontoloji kavramı açıklanarak, ontolojinin her iki medeniyet için nasıl bir çalışma yapılanmasını ortaya koyduğunun temel belirleyicilikleri kendi sosyolojik ve /içtimai yapıları bağlamında ele alınıp incelenecektir.

3.1. “Çalışmanın Ontolojisi” Kavramı

Çalışmanın ontolojisi kavramını özgün olarak üretebilmek için ontoloji kavramına öncelikle bakılmasının gereği vardır. Bu noktada “Çalışmanın

Ontolojisi” kavramını sosyal ilimlere kazandırabilmek ve bunun üzerinden çalışma hayatına çok yönlü bütüncüllükten hareketle birlikçi(tevhidi) bakışın üretilmesi için **“İki Medeniyet- İki Ontoloji- İki Çalışmanın Ontolojisi”** anlayışı üzerinden mukayeseli ilim yöntemi bağlamında bir açıklamaya ve kavramsallaştırmaya yönelme gereği bulunmaktadır.

3.2. Ontoloji (Ontology/Metafizik) Nedir?

Ontoloji kavramı “metafiziğin temel dallarından birisini “oluşturan bir kavramdır. Buna göre “varlığın doğasına ve kategorilerine ilişkin felsefi araştırmayı ifade etmektedir. Bu yönüyle ontoloji “varlığa veya gerçekliğe ilişkin genel araştırmayı” içermektedir (Cevizci 2017: 329).

Salt akla dayalı felsefi bilgi ve yine salt akla dayalı olarak üretilen bilimsel bilgi **“varolan”** bir şeyin bilgisi olarak belirtilir. Bu manada **“varolan”** ise maddi olan bir şeydir. Ya da anorganik olan bir şey olarak ifade edilir. Bu maddi ya da anorganik olana şey; Bir tabiat olayı olduğu gibi yapısı (nesnesi) itibariyle de taş, toprak, su, makine, alet, sanayi gibi bir mahiyeti de olabilmektedir. **“Varolan”** bu maddi ya da anorganik olan şey manevi de olabilir. Yani; bir ahlak olayı, iyi veya kötü olarak değerlendirebilecek bir davranış, güzel veya çirkin gibi estetiklik beyanı içeren bir nesneyi, bir ilmi metin ya da bir tarih olayı gibi varolan manevilik ile ilişki kurar. ”Varolan” organik bir şey ile de ilişki kurar. Bu bağlamda “varolan” bitki, insan, hayvan ve bunlarla ilgili fenomenlerin değerlendirilişinde bulunur. Bu “varolan”; düşünme, görme, bilme, anlama, hatırlama gibi **soyut ruhsal olanla** da ilişkiyi kurar. Bu **“varolan”** soyut ruhsal olanın yanında ideal olan bir şey ile de yani; matematik ilişkileri, sayılar, geometrik şekiller, değerler, düşünceler gibi soyut idealistlik taşıyan unsurları, maddi olanla birbirine bağlayan birleştirici (tevhit edici) bir bilgidir. İşte tüm yönlerin insan bilgisi içinde yer almasına bağlı olarak bu maddi olan **“varolan”**nın bilgisi ile soyut, ruhsal, idealistik **“varolan”** nın bilgisini birleştiren özel bilginin araştırma alanı olması onun **ontolojik bilgi** oluşmasına yol açmaktadır(Mengüşoğlu 2014: 135). Buna göre ontoloji, “bütün insan bilgisinin kendisi ile uğraştığı kaynakla, yani **“varolan”**la uğraşır”. Ontolojinin maddi(görünen) ve manevi, ruhani, değer ve düşünce merkezli olan manevi(görünmeyen) cephesinin birlikteliği(tevhidi), ontolojinin, **“varolan”**ı bir bütün olarak ele almış olduğunu, böyle bir niteliğinin bulunduğunu ortaya koymaktadır. Oyda salt akıl yolu ile oluşan salt akılcı felsefe ve salt akılcı bilimsel bilgi(bilim), **“varolan”**ı anlayabilmek için bütünü bilgisini çeşitli alanlara bölerek ve aralarında işbölümü yaparak ancak ancak kısmen bütünün bilgisine ulaşmaya yaklaşabilmektedirler (Mengüşoğlu 2014: 136). Bu durum ise modern bilimde sadece tümevarımcı ya da sadece tümdengelimci bilgiyi tek parçalı olarak ortaya çıkarmaktadır. Bu yönüyle **“varolan”** bütünü tek

tümevarım ya da tek tümdengelim ile ele almaya çalışan bilgi üretimi, bütünü anlamada, insanı ve varlığı çepçevre saran bütünün kurallarına uygun davranmada, ona uygun strateji geliştirmede, bilgi üretmede eksik, hatalı ve bütünü anlayamamadan dolayı da yanlış bilgi kurgusu içine düşmekten kaçamayacağı aşikardır.

Bu noktada ontolojiyi yani “**varolan**”ı, hem maddi hem de mana (değer, düşünce, ruhsal...) boyutu ile ele alma ve bunları birleştirme vasfına haiz bir genel, bütünü içeren, bütüncül bilgi araştırması olduğundan Modern Batı da salt akıl merkezi üzerinden ontolojiye onun madde ve manası bütüncüllüğüne bakan bir **salt akılcı ontolojik** anlayışın varlığına ulaşmış olmaktadır. Bu noktada madde, sanayiye, üretime, sermayeye, çalışmaya, aileye, dine, insana bakan bir salt akılcı ontolojik bilgi materyalist akılcılık ile “**varolan**”ın bütünü anlamaya çalışmaktadır. Oysa salt akılcı ontoloji anlayış; salt akıldan hareketle vahiye dayalı düşünceyi, vahiye dayalı bilgiyi, vahye dayalı çalışmayı, vahye dayalı değeri anlama konusunda sorun yaşamaktadır. Bundan dolayı, modern Batı salt akılcı felsefenin tanımladığı salt akılcı ontolojinin, Türk-İslam medeniyetindeki bütünü tevhid üzerinden açıklayan, onun bilgisini, düşüncesini, değerini tevhidi varoluşun bilgisi üzerinden açıklamış olan tevhidi ontoloji den farklıdır. Modern Batı salt rasyonalizm içeren bir ontolojiye sahip olduğu daha doğrusu salt akılcı epistemolojik bilginin ürettiği ontolojiye sahip olduğu söylenebilir. Bu noktada “**varolan**”ın bütünü anlamada modern Batı’daki salt akılcı ontolojinin sorunlu bir metafizik anlayışına sahip olduğu ortaya çıkar. Buna göre Tevhidi manada “varolan”ın yani “varlığın” bütünün bilgisi, vahyin(mana) emrine girmiş bir akıl ile maddi dünyadaki varlığa yönelik şeylere bakmaya, onların bilgisini üretmeye yöneldiği görülür (Şimşek 2018(b): 46). Buna göre modern felsefenin ortaya koyduğu **salt akılcı ontoloji** ile Türk-İslam medeniyetinin ortaya koyduğu **tevhidi ontolojinin** kuruluş, mahiyet ve içerik itibarıyla birbirinden oldukça farklı bir konumlarının olduğu açıktır. Bütünü vahyin içinden okuyan **Tevhidi ontoloji** ile bütünü salt akıldan hareketle okumaya çalışan ontolojinin bilgi inşa sistemleri de tabii olarak birbirinden farklılık taşımaktadır. **Salt akılcı ontoloji**, bütünün (varolma”nın, varlığın) bilgisini oluşturmayı sadece(salt) tek bir akıl ile gerçekleştirilmesi mümkün olmadığından bütünü, salt akılcı mantıkla bölmek, bütünü salt akıl ile kendine göre parçalayarak ve onu da işbölümüne tabi tutarak varlık bilgisini oluşturmaya yönelmek zorunda kalmıştır. Oysa **Salt akılcı ontoloji**, salt akıl ile maddi dünyada “var olma”nın, varoluşu) içermeye yönelik maddi bilgiler ile yine o aynı salt akıl ile; soyut, ruhani, metafizik alanı birleştirmeye çalışan sorunlu bir ontoloji içine düşmüş olmaktadır. Bu salt akılcı bütünü yani “varolma”yı, varlığın bilgisini ancak salt akıldan hareketle anlamaya çalışan salt akılcı ontoloji; sanayinin ontolojisini, çalışmanın ontolojisini, üretimin ontolojisini, insanın

ontolojisi, tabiat ilimlerinin ontolojisini, sosyal ilimlerin(iktisat, siyaset, felsefe, sosyoloji...) ontolojisini kısır, eksik, hatalı bilgi ile kurduğu görülür. Bu durum ise ancak salt akılcı gücü elinde bulunduran ya da oradan hareket eden unsurların (liberal kapitalist girişimcilerin, seküler yöneticilerin, güce dayalı politikanın/politikacının/ askeri endüstriyel stratejilerin...) baskıcı, oligarşik, faşizan faaliyet, eylem, davranış ve tutumlarını meşrulaştıracak bir bilgi üretmeye yönelebilecektir.

Sonuç olarak “felsefe, bilgi teorisi adı altında bilginin ne olduğunu, onun her bilimde her bilgi alanında temeli olan değişmeyen öğelerin ne olduğunu, bilginin ilerlemesinin ne olduğunu araştırır”(Mengüşoğlu 2014: 136). Bu bağlamda modern felsefenin bilgi teorisi açısından ontoloji kavramının kökenlerine inildiğinde, oluşan **ontolojik bilgini salt akılcılık üzerinden üretilerek**, diğer bilim dallarına, alt dallarına ve kavramsal oluşum düzeyine tesir eden yönünün niteliği ortaya çıkmış olmaktadır. Bu cümleden hareketle **tevhidi ontoloji** kavramının da kök oluşumuna inildiğinde vahye dayalı inşa edilmiş akıl ile maddi dünyadaki ilim alanları, onların alt dallarının oluştuğu ve kavramsal dünyasının da tevhidi ontolojik anlayışa göre şekillendiği anlaşılmaktadır. Böylece dünyadaki tüm ilim alanlarının kök değerlerine iki medeniyet, iki ontoloji bilgisi çerçevesinde bakıldığında çalışma konusunda da “**salt akılcı ontoloji**” ve “**tevhidi ontoloji**” üzerinden bakmak gereği ortaya çıkmış olmaktadır. Buna göre Türkiye’nin çalışma hayatına yönelik tüm kavramlaştırmaları da bu iki medeniyet farklılığı bilgisi üzerinden üretirken, Türkiye’nin kendi içtimai yapısına uygun bir “çalışma”nın ontolojisini kurgulanması ihtiyacı oluşmaktadır. Bunu üretmek mümkündür. Bu özgün “**Tevhidi Ontoloji**”ye dayalı “çalışma” kavramını geliştirmekle oluşması belirtilebilir. Bu noktada öncelikle Türk akademisyenin karşı karşıya kaldığı Batı medeniyetine karşı “aktarmacı”, “taklitçi” ve obskurantis bir konumda olduğunu fark etmesi önem taşımaktadır. Türk akademisyeni ancak bu mukayeseli fark edişten sonra kendi medeniyet ve içtimai düşünce yapısına göre kendi (tevhidi) ontolojisi üzerinden her alanda yeni bilgi inşa etme işlemine girebilmesi mümkün olabilsin. Ancak bu yeni bilgi inşasından bundan sonra bu bilgiyi yeni özgün toplum inşa etmede (yeni içtimaiyat) onu oluşturmada kullanmaya aktarabilsin. Böylece özelde de çalışma hayatına yönelik özgün çözümler ve içtimai gelişmeçi bütüncül açılımların oluşması mümkün oluşabilecektir.

3.3. İki Ontolojik Farklılık ve İki Çalışmanın Ontolojisi

Bu bağlamda Türk-İslam ve Batı medeniyeti çerçevesinde iki medeniyetin “**Tevhidi Felsefi Ontoloji**” ile “**Salt Akılcı Ontoloji**” farklılığı bağlamında varlığın anlaşılmasına yönelik düşünce inşasında iki ayrı ontolojinin varlığının tespiti önem taşımaktadır. Bu iki ayrı felsefe düşünce üzerinde oluşan iki ayrı

ontolojik düşünceyi toplum kuramına bağlandığında Modern Batı materyalist toplum kuramının üç alt sistemi görülür. Bunlar da;

- Pozitivist Liberal-kapitalizme dayalı toplum kuramı
- Pozitivist Marksist Toplum Kuramı
- Pozitivist içerikli Hermonotik temalı Liberal Hıristiyanlığa dayalı

Toplum Kuramıdır.

Modern Batı medeniyetinin materyalist toplum kuramını oluşturan üç alt toplum sistemi de, salt akılcı ontoloji anlayışı üzerinden oluşan bilgi ile çalışma hayatının kavramsal ve düşünce dünyasını inşa etmiş olduğu söylenebilir. Bu noktada sosyal bilimlerin izafiliği gerçeği de her üç alt toplum sisteminde bilgiyi ilgili alana yansıtmada farklılıklar içerdiğinden çalışma kavramının ontolojik algısı da çeşitlilik göstereceği aşıkardır. Modern Batı medeniyetinin materyalist toplum düşüncesinin bu üç alt toplum kuramı sisteminde böylesi farklılıklar/izafilikler mevcuttur. Bu sistemden tamamen farklı bir medeniyet anlayışına sahip olan Türk-İslam medeniyetinin ontolojik anlayışına bağlı bilgi anlayışında tevhidi içtimai yapı anlayışındaki çalışma ilişkilerine, onu kavram dünyasına farklı bir çalışmanın ontolojisini yani çalışmanın tevhidi ontolojisini inşa edeceği açıktır.

Öncelikle Türk-İslam ve modern Batı medeniyetlerini yani birbiri ardına gelen dünya düzenine yön verici hâkim iki medeniyetin kurucu düşünce anlayışı olan “Türk-İslam medeniyeti –Tevhidi Düşünce”, “Modern Batı Medeniyeti-Pozitivist Düşünce” bilgi inşa etme yöntemleri çerçevesinde oluşan toplum yapılanması ve bu toplum yapılanması içinde yer alan “çalışma” anlayışlarına yön vermektedir. Bu noktada “çalışma” kavramı üzerinden sağlıklı bir toplum çözümlemesi ve toplum sistemi anlamasının bütüncüllüğünü ortaya koyabilmek için her iki toplumun birbirlerine göre izafilik taşıyan toplum kurucu bilgi yöntem anlayışlarının öncelikle ortaya konulması gerekmektedir. Bunun üzerinden bu toplum kurucu bilgi yöntemlerini “**çalışma**” kavramına nasıl bir ontolojik temel oluşturduğu, modernleşme düşüncesini tek tipçi dayatmasında uzak olarak her iki sistemi de bilen bunun üzerinden daha açık bir “çalışma” anlayışını ortaya koymak mümkün olabilecektir. Bu bağlamda çalışma kavramını, “Çalışmanın **Ontolojisi**”ni ve diğer çalışma ile ilgili tüm alt unsurları değerlendirmeden esas olabilecek olan ve bu güne kadar da modernist tekçi(dayatmacı) çalışma anlayışının bağnaz tesirinden çıkabilecek bir ilmi imkanı sunabilecek ” **Mukayeseli Düşünce Yöntem**”, ve “Çalışmanın **Ontolojisi**”ni şekillendiren ana tabloyu oluşturma esası bulunmaktadır. Buna göre Türk-İslam ve Modern Batı medeniyetlerinin çalışma hayatına; kültür, medeniyet ve izafilik açısından bakmaya ilmi temel teşkil edebilecek “**Muka-**

yeseli Düşünce Yöntemi-Çalışmanın Ontolojisi” tablosunu ortaya koymak gerekmektedir.

Tablo1: Türk-İslam ve Modern Batı medeniyetlerinin çalışma hayatına yönelik” Mukayeseli Düşünce Yöntemi-Çalışmanın Ontolojisi

Her İki medeniyet	Ana Kurucu Düşünce	Ana Kurucu Düşünce Bilgi Yöntemi	Aktif Tarihsel Zaman Aralığı	“Çalışma” Kavramına Bakış Zihniyeti
Türk-İslam Medeniyeti	Tevhidi Düşünce	Tevhidi Düşünceye Dayalı “ Bütüncül ” Bilgi Yöntemi	M.S. 7.yy.- M.S. 19.yy	Tevhidi Düşünceye Dayalı “ Diğergamcı ” Çalışma Zihniyeti
Modern batı Medeniyeti	Pozitivist Düşünce	Pozitivist Düşünceye Dayalı “ Salt Akılcı ” Bilgi Yöntemi	M.S. 19.yy - M.S.21. yy	Pozitivist Düşünceye Dayalı Politeist “Egosantrik- Antroposentrik Bireyci” Çalışma Zihniyet,

Tablo 1’den de anlaşıldığı üzere dünya siyasal hakimiyetine yön veren ardışık olarak gelen her iki medeniyetin kendine göre bir kurucu düşünce bilgi yöntemleri ve buna dayalı özgün toplum görüşlerinin bulunduğu söylenebilir. Bu toplumsal gerçekliğine yönelik ilmi veriler, her iki medeniyetin/düzenin/ sistemin kendi dini/inanç düzeylerine göre, kültür, düşünce ve bilgi yöntem anlayışlarına bağlı bir şekilde “Çalışma“ sistemlerini oluşturduğu görülmektedir. Bu sosyolojik(içtimai)görünümle de bir toplumun çalışma hayatının sistem işleyişini anlayabilmek için esasta o toplumun; Din/inanç, kültür, düşünce, bilgi yöntemi, ahlak anlayışı ... göre oluşan göre çalışmayı yapısal olarak şekillendiren o toplumun ontolojik kök anlayışına göre ele alınmasının ilmi bir tutum olduğu ortaya çıkmış olur.

Bu açıklamalar çerçevesinde Çalışmanın boyutlarını kültür, medeniyet, bilgi yöntemler eşliğinde ele aldığımızda çok boyutlu bir çalışma ve onun ontolojik belirleyiciliğinden söz etmek gerekir. Tüm bunları bir Çalışma yapılanması şekli ile göstermek gerekirse;

Bu onbir boyutlu çalışma unsurları bir toplumun değerlere bağlı sanayi toplum zemini üzerine oturmuş olduğundan, çalışmanın ontolojisine dayalı çok boyutluluk yönü, bir medeniyeti/ülkenin /toplumun sanayi toplumsal yapının şekillenmesinde ana belirleyicilikler olarak oluştuğu söylenebilir. Bu

şablondan hareketle “Çalışmanın Ontolojisi” kavramı **bir toplum sisteminde çalışma hayatına yönelik; işçi-işveren, sendika, birlik, hak, üretim, sanayi, fabrika, girişimci, girişimcilik, girişimci zihniyeti, işletme, işletme ahlakı, iş ahlakı, bölüşüm, “çalışma-gelir dağılımı”... gibi pek çok konuya yön verecek temel kavram niteliğindedir.** Esasında modern Batı medeniyetini pozitivist düşünce ve onun bilgi yöntemine göre oluşan; Çalışma, Çalışmanın epistemolojisi, Çalışmanın sekülerleştirilmiş ontolojisi gibi kavramlar, cari olarak günümüzde açık bir biçimde kullanılmaktadır. Fakat Türkiye’deki özellikle Şubat 1923’de yapılan birinci İktisat kongresinde sonra “**sistem nakli**” boyutuyla takip edilen “**aktarmacı**” ve “**taklitçi**” sosyal bilim geleneği, modernist sosyal düşünce anlayışı, Türk-İslam medeniyet kök değerlerine bağlı Türkiye sosyolojisine, onun çalışma ilişkiler anlayışına, modernist zihniyet ve yöntem ile tekçi bakışı dayatmış olduğundan, bu mukayeseli bakış yönteminin ihmal edilmiş olduğu görülür(Şimşek 2018(b):23). Bundan dolayı söz konusu **aktarmacı ve taklitçi çalışma yaklaşımı**, Türkiye’nin İslam’dan gelen “**Tevhidi Çalışma**” anlayışına yabancı kalması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Böylece modern Türkiye “**çalışma**” ve “**çalışma ilişkiler sistemi**”ni, modern Batı medeniyetinin pozitivist modern çalışma ontolojine göre kurgulamış olduğu çalışma anlayışını, ancak aktarmacılık ve taklitçilik yoluyla benimseyerek, kendi çalışma ilişkiler sistemini kurduğu görülmektedir. Buna göre Türkiye’ye yansıyan; çalışma anlayışı, çalışma düşüncesi, çalışma zihniyeti, modern Batı medeniyetinin aydınlanma düşüncesinden bu yana gelişen, 19.yüzyıl pozitivist düşüncesi ile “sistemleş”tirilmiş olduğu belirtmek mümkündür(Şimşek 2016:128-129). Böylece pozitif bilim-salt akılcı ilişkisi üzerine “**olguculuk**” üzerinden kurgulanmış olan **pozitivizm** ”**bütün bilimleri birleştiren bir sistem içine sokulabilecek bir bilgi**” vasıtasıyla(Şimşek 2016:129), “**herşeye**” salt akılcılık üzerinden bakan “**sekülerleştirilmiş ontolojik**” anlayış ile **çalışma ilişkiler sistemini kurduğu görülür.** Bu bağlamda modern Batı medeniyetinin **kendi norm, değer ve anlamlar dünyasına göre çalışmaya yönelik kavramlar oluştuğundan**(Budd 2016:368), çalışma pozitivist mantıkla ele alındığından **sekülerleştirilmiş çalışmanın ontolojik anlayışına göre; işçi, işveren, sendika, işletme, hak, hukuk, girişimcilik, girişim, üretim, gelir dağılımı-çalışma... ilişkileri, epistemolojik** temalı “**çalışmanın ontoloji**”si ile günümüz çalışma ilişkiler sistemini kurduğunun da ifade edilmesi gerekir. Buna göre modern Türkiye’de tek tipçi modern pozitivist bilgi yöntemi dayatması bağlamında Batı medeniyetinin kendi salt akılcı modernist-paganist sekülerleştirilmiş “**çalışma kök değerlerine bağlı olarak kendi çalışma sistemini kendi çalışma düşüncesini, ancak aktarmacı ve taklitçi**” bir biçimde inşa etmiştir. Bu noktada **Türkiye’nin kendi çalışma sistemindeki sorunlarını aşabilmesi için öncelikle esastan Tevhidi Düşünce bilgi**

yöntemi üzerinden çalışma ontolojisine dayalı kök yapı sorununun içinde bulunduğu farkına vararak, çözüm üretmeye öncelikle buradan başlaması gereği bulunmaktadır. Aksi takdirde çalışma, üretim, hak, işçi, işveren gibi bir kültür sisteminin soyut unsurlarına bağlı olarak gelişen bu kavram ve bu kavramların ördüğü kurumlara, Türkiye, “**modernist pozitivist çalışmanın epistemolojik ontolojisi**” anlayışı ve onun tekçi (salt akılcı) bilgi yöntemi ile yaklaşarak çözüm aramaya yönelmesi durumunda kalmasına yol açmaktadır. Bu durum ise temelde Türkiye’nin kendi sosyo-kültürel gerçekliği içinde yer alan çalışma hayatı ile ilgili sorunlara çözüm bulmada kendi değerler, kültür ve özgünlüğü ile hiç yaklaşmış olamayacağını ifade etmektedir. Böylesi bir durumda da ısrar etmek ise yani sadece modernist pozitivist çalışma ontolojisi ile Türkiye’nin top yekün çalışma sistemine yaklaşmak, bakmak, buradan çözüm üretmeye kalkmak, Türkiye açısından “**havanda su döğmeye benzeyen**” bir beyhude zaman geçirme içine düşürülme olduğu da, sosyolojik bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

SONUÇ

Modern toplum pozitivist düşünce yöntemine göre epistemolojik manada ekonomi kurumunun liderliğinde toplumsal yapısını şekillendirdiğinden insanın “**çalışma**”sını kutsayan, çalışmayı paganlaştıran bireyci bir seküler **çalışma toplumunu inşa** etmiştir. Oysa İslam medeniyeti Hz. Peygamber(sav)’in belirttikleri “*Hiçbir kimse elinin emeğiyle kazandığından daha hayırlı bir lokma yememiştir.*” (*Buhârî, “Büyû”, 15*) beyanları çerçevesinde sadece ekonomi merkezli, bireyci-tekelci sömürü merkezli bir çalışma istenmemektedir. İslam medeniyeti bu bağlamda çalışmaya Tevhidi düşünce bakış açsın ekseninden ontolojik anlamda yaklaşarak helal çalışma, helal kazanç, hak edilmiş bir emek üzerinden meşru ferdi kazanç kültürü ve erdemli bir düşünce ile donanmış bakış açsına sahip insan çalışmasını öne çıkarmaktadır. Bu niteliğe Tevhidi Düşünce ilmi anlayışın ortaya koyduğu çalışma ahlakı ile ortaya koymaktadır.

Bu çerçevede günümüzde Türkiye’nin modern pozitivist çalışma anlayışını bilerek, kendi özgünlüğüne uymayan yönleri fark ederek bilinçli ilmi tavır ile 21.yüzyıl sürecinde, Ana kurucu bilgi yöntemi olan **Tevhidi Düşünceye** dayalı bilgi yöntemi ile tüm içtima sistem bilgisini kurma gereği bulunmaktadır. Böylece yeni “**Tevhidi Düşünceye dayalı Çalışmanın Ontolojisi**” **üzerinden özgün yerli, milli bir çalışma kavramı geliştirerek, bunun üzerinde çalışma ilişkiler düzenini ve tüm alt unsurlarını inşa eden bir yeni bilgi inşası anlayışına yönelerek bunlar üzerinde çalışma hayatına yön vermesi zarureti bulunmaktadır.**

KAYNAKÇA

- Bauman, Zygmunt (1999). **Çalışma, Tüketicilik ve Yeni Yoksulluk**, Sarmal Yayınevi, Çev: Ü.Öktem, İstanbul.
- Budd, John W. (2016). **Çalışma Düşüncesi**, Çev: Fuat Man, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Cevizci, Ahmet (2017). **Felsefe Sözlüğü**, Say Yayınları, 6. Baskı, İstanbul.
- Dereli, Toker (1998). Ekonominin Çalışma İlişkilerine Etkisi, **Prof. Dr. Metin Kutal'a Armağan, Türk Ağır Sanayi Ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenler Sendikası (TU-HİS)**, Ankara.
- Erşahin, Seyfettin (2017). **İslam Tarihi Anlama Klavuzu**, Otto Yayınları, Ankara.
- Karaman, Hayrettin (2005). **Günümüzde Çalışan Müslüman Kadınların Problemleri**, “**Sosyal Hayatta Kadın**”, İslami İlimler Araştırma Vakfı, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- Hungtington, Samuel, P (2006). “**Medeniyetler Çatışması Mı?**” Murat Yılmaz (Ed), **Medeniyetler Çatışması**, Vadi Yayınları, 10. Baskı, Ankara.
- Grint, Keith (1998). **Çalışma Sosyolojisi**, Çev. Edi.: Veysel Bozkurt, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Kumar, Krishan (2004). **Sanayi Sonrası Toplumdan Post- Modern Topluma, Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları**, Dost kitapevi, 2. Baskı, Ankara.
- Mengüşoğlu, Takiyettin (2014). **Felsefeye Giriş**, Doğu Batı Yayınları, 2. Baskı, Ankara.
- Metin, Banu/ Özaydın, Mehmet Merve (2014). **Çalışma ve Refah**, Gazi Kitapevi, Ankara.
- Payzın, H. Sabahattin (1992). **Tarihte Dil, Yazı, Bilim ve Toplum**, Doğruluk Matbacılık, İzmir.
- Şimşek, Osman (2016). **Medeniyet ve Sistem İnşa Edici Vasfıyla Tevhidi Düşünce**, İLMAR (İlmi ve Metodolojik Araştırmalar Derneği), Ankara.
- Şimşek, Osman (2018/a). Tevhit Kavramının “İctimai/Sosyal Sistem” İnşa Eden Yönü İtibariyle Düzen Kurucu “Anlam” Boyutu, **1. Uluslararası İslam Dünyasında Tevhidi Düşünce Şurası, Kur'an-Sünnet Temelinde Tevhidi Düşüncenin İctimai Dünyaya Yön Verişi**, Ed. Halil Çiçek-Osman Şimşek, İlmar Yayınları, Ankara.
- Şimşek, Osman (2018/b). Tevhidi Düşüncenin Düzen Kurucu “İctimaiyat Felsefesi (Toplum Felsefesi), **İctimai Sistemin Kuruluşunda Tevhidi Düşünce ve Toplum Felsefesi**, Ed. Osman Şimşek, Otorite Yayınları: 40, Ankara.
- Şimşek Osman (2013). **Yeni Ahlak Toplumu İnşası**, Gazi Kitapevi, Ankara.
- Uyanık, Yücel (2003). **Yeni Üretim Teknikleri İşgücü ve İstihdam**, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Seçme Yazıları, Ed. E. Tuncay Kaplan, Bülent Bayat, Gazi Üniv. İ.İ.B.F. Geliştirme Vakfı İktisadi İşletmesi, Ankara.